AANTEEKENINGEN OP HAMELBERGS WERKEN ¹⁾

DOOR

W. R. MENKMAN

VII (Slot)

Hieronder volgen eenige *Aanvullingen en Verbeteringen*, welke ik aan de vroegere aantekeningen kan toevoegen, hier en daar een dankbaar gebruik makend van de opmerkingen, welke eenige belangstellende lezers wel hebben willen maken.

Namen van personen De la Barre (bl. 4) verleende in 1667 aan Abraham Crijnssen bij het gezamenlijk optreden tegen de Engelschen in de Caraibische Zee niet den bijstand welken de onzen verwachten mochten ²⁾.

Een *Van Beverhout* (Ned. II, zie den naamlijst op bl. 46), met den voornaam Adriaan, vinden wij omstreeks het midden der achttiende eeuw op de Deensche Antillen ³⁾.

Adriaen Block (bl. 6), zeer waarschijnlijk een ander dan die van 1644, bevoer reeds onder het generaal octrooi van 1614 Nieuw Nederland en was in 1615 commissaris generaal van wege de Staten bij de walvischvaart ⁴⁾.

Van *Samuel Blommaert* (bl. 6 en 7) is, behalve het portret, in het bezit van de familie Del Court van Krimpen ⁵⁾, ook de handteekening bewaard gebleven ⁶⁾.

Wanneer *Jan Claesz. van Campen* (bl. 8) reeds in 1631 comman-

¹⁾ Loopende jaargang, 1 e.v., 33 e.v., 65 e.v., 97 e.v., 161 e.v., 203 e.v.

²⁾ Warnsinck, Abr. Crijnssen, zie vroeger.

³⁾ Oldendorps Gesch. d. Mission, 702, 748, zie vroeger.

⁴⁾ Mr. N. C. Lambrechtsen van Ritthem, Korte beschrijving van . . . N. Nederland, Middelburg 1818.

⁵⁾ Nederlanders over de Zeeën, Utrecht 1940, t.o. bl. 17.

⁶⁾ Woodrow Wilson, A History of the American People, I, 168.

deur was van Sint Maarten, dan was hij „the only sober Dutchman”, dien Sir Henry Colt ooit ontmoet had ¹⁾.

Wellicht is de *David Coppin* van 1648 (bl. 10) dezelfde Davit Coppijn, die later aan de Pomeroon gevestigd was en volgens de instructies der Staten van Zeeland, aan Abr. Crijnssen, van 23 December 1666, gevangen genomen en naar Patria opgezonden moest worden ²⁾.

Van het geslacht *Coymans* enz. (bl. 10) kan nog verteld worden: dat Coenraad Coöiman in 1582 betrokken was bij een expeditie van Lissabon naar Brazilië ³⁾, dat Isaac Coymans te Hamburg geboren en makelaar te Amsterdam was ⁴⁾ en dat John Coumans, van Amsterdam, verantwoordelijk gesteld werd voor het nemen van Engelsche Guinévaarders in 1656 ⁵⁾.

Er mag nog wel speciaal op gewezen worden, dat *Pierre le Grand* (bl. 13) een belangrijk aandeel gehad heeft in het afweren van den aanslag op Ned. Brazilië in 1639–1640 ⁶⁾.

Van particuliere zijde werd vernomen dat *Willem Heldewier* (bl. 15) geboren werd in 1677, als zoon van Abraham Heldewier (geb. 21 Mei 1630 te Frankfort a.M.) en diens tweede echtgenoote Agneta de Hulter, dochter van Gautier en Helena Warmond en geboren te Rotterdam in 1646.

Het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam bezit het handschrift-journaal dat de vice admiraal *Meppel* (bl. 18) op De Ruyters reis naar West Indië bijgehouden heeft.

Pieter Mortamer (bl. 19), 1641–1642 directeur der nieuwe conquiste ter Westkust van Afrika, leverde een interessante beschrijving van Angola; de naam werd ook wel geschreven Moortamer en Morthamer (vernederlandsching van het Eng. Mortimer?) ⁷⁾.

Het geslacht *Schorer* (bl. 36) was vermaagdschapt aan vele andere geslachten, bekend in onze Oost- en Westindische geschiedenis, zooals blijkt uit de naamlijst der 336 nabestaanden van wijlen den ordinaris raad van Ned. Indië Theodorus de Hase (1731) ⁸⁾.

¹⁾ Harlow, Col. expeditions, documenten paragr. II, zie vroeger.

²⁾ Warnsinck, Abr. Crijnssen, zie vroeger.

³⁾ Dr. E. C. G. Brünner, De waarde der Scibsfart-tabellen (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 9).

⁴⁾ Kernkamp, Zweedsche Archivalia, zie vroeger.

⁵⁾ Japikse, Verwickelingen, Bijl. X, zie vroeger.

⁶⁾ J. C. M. Warsninck, Een mislukte aanslag op Ned. Brazilië 1639–1640 (De Gids, Febr. 1940).

⁷⁾ S. P. L'Honoré Naber in Bijdr. en Mededeelingen Hist. Gen. LIV, 1933.

⁸⁾ Kroniek Hist. Gen. 1849, 58.

Bartholomeus *Tribier* (bl. 41), in 1670 assistent op Curaçao en in 1713 nog in leven, was de zwager van Is. Lamont ¹⁾.

De Windts (bl. 43) hebben later in de achttiende eeuw ook op Sint Thomas gewoond ²⁾.

Persoonsnamen Bovenwindsche Eilanden (bl. 46/50). In dit lijstje staan Columbus, Cuvilje, Erville, Hoboken, Meppel en Westerbaan alphabetisch niet op hun plaats.

Sint Eustatius en de Amerikaansche revolutie (bl. 98). De correspondentie van Benjamin Franklin met den geheimen Amerikaanschen gezant te 's-Gravenhage liep in 1775 over ons eiland; de firma echter die aldaar voor de doorzending zorgde, droeg een Engelschen naam ³⁾.

Toen Frankrijk met de Noordamerikaansche staten in 1778 een handelstractaat gesloten had, vreesde Amsterdam achterop te zullen geraken, van daar de overeenkomst aangaande een leening en de regeling der toekomstige commercieele relaties, welke overeenkomst Engeland zoo hoog opgenomen heeft; tijdens den vierden Engelschen oorlog werd nog met Maryland het z.g. tabakstractaat gesloten ⁴⁾.

Voormalige Nederlandsche vestigingen (bl. 99). De slechte gang van zaken in Brazilië deed vele Nederlanders omstreeks het midden der zeventiende eeuw naar elders verhuizen, zooals Matthias Beck in 1654 schreef ⁵⁾; er kwamen er in dat jaar ook op Martinique en Guadeloupe aan ⁶⁾. En toen de Engelschen in 1655 zich van Jamaica meester maakten, troffen zij aldaar ook Nederlanders aan ⁷⁾.

De naam *Anguilla* is natuurlijk de verengelsching van het Spaansche *Anguila* (aal).

¹⁾ Knappert, *Gesch. Ned. Bovenw. Eil.*, zie vroeger.

²⁾ Oldendorps *Gesch. der Mission*, 619, 696, 709, 714, zie vroeger; C. de Jong, *Reize*, zie vroeger.

³⁾ F. W. van Wijk, *De Republiek en Amerika 1776-1782*, 1921.

⁴⁾ P. J. van Winter, *Het aandeel v.d. Amst. handel aan den opbouw v.h. Amerikaansche gemeene best*, 1917.

⁵⁾ F. A. Varnhagen, *Historia das Lutas com os holandezes no Brazil*, 1871, app.

⁶⁾ Du Tertre, *Hist. gener.*, tome I, chap. XVII, par. 1, zie vroeger.

⁷⁾ Pitman, *Development Br. W. I.*, uit Henry Whistler's *Journal*, zie vroeger.

Reizen Columbus (bl. 101). De Z.O. punt van Trinidad, die welke Columbus in Juli 1498 het eerst verkend moet hebben, werd in een document van 1513 ¹⁾ genoemd: la punta de la Galea; deze punt heet tegenwoordig Galeotapunt en moet niet verward worden met Galerapunt, den N.O.-hoek van het eiland.

Nederlandsche Geschiedenis Benedenwind-sche eilanden (bl. 101). Voor P. C. Amelunxen lees C. P. Amelunxen.

Nederlandsche Geschiedenis Bovenwind-sche Eilanden (bl. 102). Voor Dutertre lees Du Tertre (twee maal).

Krijgswezen (bl. 106). Van 1580 af en verder gedurende de geheele zeventiende eeuw vinden wij den rang van *adelborst*, bij het leger, de schutterij, de waardgelders en de stadssoldaten, eveneens bij de mariniers en (in den aanvang der zeventiende eeuw) bij de marine. Adelborsten waren soms gewezen officieren die op een nieuwe commissie wachtten, dan wel invaliden; dat nog in de achttiende eeuw een gewezen officier adelborst werd, bewijst het geval De Mepsche (zie onder Namen van personen). In 1584 werd gesproken van „luitenants vendrichs ende andere adelborsten” ²⁾.

Plaatsnamen Benedenwindsche Eilanden (bl. 107). Pater Euwens heeft ook later nog nasporingen gedaan naar den naam *Brandaris*, op Bonaire en op Curaçao ³⁾, doch daarbij blijkbaar niet geraadpleegd het Woordenboek der Ned. Taal (III, I, Bo-Byzantijn, 1902), dat niet van eenigen heilige spreekt, doch brandaris een in het Nederlandsch gevormd woord noemt, met den Rom. uitgang aris.

Plaatsnamen Bovenwindsche Eilanden. Dat *Dommelindijk* (bl. 108) zelf een verbastering zou zijn, wordt waarschijnlijk gemaakt door de vondst van Prof. Knappert, dat

¹⁾ Navarrete, Colección, III, 539, zie vroeger.

²⁾ G. Fabius, Adelborst of Cadet (Mil. Spectator, Maandbl. voor de Weermacht van Nederland en Indië, jaarg. 104, Juni 1935); Arch. v. Kerk. en Wereldsche geschiedenissen, III, Stads kameraarsrekeningen Utr., zie vroeger.

³⁾ W. I. Gids, XV, 257 e.v., 289 e.v.

er op Sint Eustatius in 1748 een fort Sommelsdijk bestond ¹⁾. De betrekkingen tusschen Zeeland en onze Bovenwindsche Eilanden waren langen tijd zeer nauw.

A a r d r i j k s k u n d e La Republica Dominicana (bl. 109, tweede alinea) moet zijn La República Dominicana.

S c h e e p s t y p e n. Een *chaloupe* (bl. 161) was blijkbaar ook wel eens langsscheeps getuigd, althans bij De Laet is hier en daar sprake van een Besaen-Chaloupe ²⁾.

Opgezette sloepen en groote scheepsbooten (bl. 161, eerste alinea) voeren soms over groote afstanden zelfstandig mede met de schepen of eskaders waartoe zij behoorden; nog in de tweede helft der achttiende eeuw nam een Nederlandsch slavenschip de groote boot, welke men op de westkust van Afrika gebruikt had, bij vertrek van daar niet aan boord, doch liet haar medezeilen over den oceaan (naar Suriname), met zeven man equipage, alsmede de noodige uitrusting en proviand ³⁾.

De beschrijving welke Muller van het Hollandsche *fluitschip* (bl. 161) gaf, komt overeen met die welke bij een Franschen schrijver te vinden is ⁴⁾. Dr. J. H. Kernkamp sprak indertijd over de fluitschepen als ontstaan uit de vliebooten- en verwees naar prenten, o.a. van Hollar ⁵⁾. De prent van W. Hollar van 1647 geeft inderdaad eenige koopvaarders van een zeer lomp model, doch dit waren volgens het opschrift „Naues Mercatoriae Hollandicae, vulgo Vlieten”, derhalve vliebooten(?). Bestaat er verband tusschen onze vliebooten en de Engelsche flyboats? Deze laatste echter, geconstrueerd te Rye, aan de Z.O. kust van Engeland, door zekeren Fletcher, waren juist snelzeilende en gemakkelijk manoeuvreerbare vaartuigen ⁶⁾, wat weder denken doet aan de Fransche filibustiers in West Indië, die wel juist scheepjes van deze laatste kwaliteiten gebruikt zullen hebben. De fluit en de vlieboot waren blijkbaar bij de onzen verschillende typen en de

¹⁾ Gesch. Ned. Bovenw. Eil., hoofdst. VI, par. 17, zie vroeger.

²⁾ Iael. Verh. 127, zie vroeger.

³⁾ Joachim Nettelbeck, Seine Lebensbeschr., reis 1771/1772, zie vroeger.

⁴⁾ Dr. P. L. Muller, Onze Gouden Eeuw, tw. druk, I, 200; Viconte Du Motey, Guillaume d'Orange et les origines des Antilles Françaises, Paris 1908.

⁵⁾ N. Rott. Courant, 1 Febr. 1935, avondbl.

⁶⁾ James Anthony Froude, English seamen in the sixteenth century, lecture I, London 1896.

laatste was waarschijnlijk identiek met het oude hoedeschip (hue-de, heude of hui) ¹⁾.

Behalve vela de gabia en mastelero de gabia (bl. 162) kenden de Spanjaarden ook navíos de gabia (gavia), vierkant getuigde schepen dus, waarmede Columbus in 1502 voor de vierde maal den oceaan overstak ²⁾.

De *fregatas* (bl. 162) hadden een Europeesche vóórgeschiedenis als roeivaartuigen ³⁾. Ook langschepen waren reeds zeer oud, t.w. uit den tijd der Vikings ⁴⁾; zie barcolongo, barcoluengo, *Lange barck* (bl. 162).

Pataches (bl. 162) was de naam welken de Franschen ook wel gaven aan wat bij ons chaloupen of sloepen heetten, d.w.z. de vaartuigen welke men op de reis zelf construeerde uit de daartoe medegenomen materialen ⁵⁾.

Behalve van *haringschuyten* (bl. 164) was er ook sprake van „Haring-Gaickjens ofte Buysjens”, waarvan er een in 1643 van Rotterdam naar Madera voer en van daar met een lading wijn via West Indië naar Nieuw Amsterdam in Noord Amerika, voor den verkoop in Virginië ⁶⁾. Dat men heel in het begin „harinckschuyten” medenam op transatlantische reizen, blijkt ook uit het verhaal der expeditie van Abr. Cabiliau in 1597/1598; met twee zulke vaartuigen voer men van Santo Tomás de Caroni op ⁷⁾.

V l a g g e n. Van Riebeeck sprak nog over het orange blanche bleu, als gebruikt voor het signaleeren van schepen van den Tafelberg aan de Kaap de Goede Hoop ⁸⁾. In verband met de vraag wat men vroeger onder oranje verstond (bl. 165) is misschien nog van belang dat er in 1363 van rood oranje laken gesproken werd ⁹⁾.

P r o d u c t e n Dat *divi divi* (bl. 167/168) vroeger niet uit-

¹⁾ Ned. Zeeschepen van ongev. 1470 tot 1830, J. Philip v.d. Kellen Dzn. Leiden 1913; H. G. van Grol, Het Zeeuwsche Prijzenhof te Vlissingen etc. (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 4).

²⁾ Navarrete, Colección, III, 10, noot 3, zie vroeger.

³⁾ Espasa, Enc. un. ilustr. Eur.-Americana, zie vroeger.

⁴⁾ Dr. Jan de Vries, De laatste wikingtochten etc. (Bijdr. Vad. Gesch. en Oudheidk., V, 10).

⁵⁾ Voyages . . . faits par Jean Mocquet, tw. boek, reis 1604 n. West Indië, Rouen 1645.

⁶⁾ D. Pzn de Vries, Korte Historiael, zie vroeger.

⁷⁾ De Jonge, Opkomst, zie vroeger.

⁸⁾ Dagverhaal, Werken uitg. d.h. Hist. Gen.

⁹⁾ Mr. J. Ph. Monté Ver Loren, De bewijsmiddelen kamp en handijzer enz. (Tijdschrift voor strafrecht, XXXVIII, Leiden 1928).

sluitend een product was van het vasteland en van de Benedenwindsche Eilanden, kan ook hieruit blijken, dat Oldendorp, met betrekking tot de Deensche Antillen, nog in 1777 sprak van „Waterbananne oder Waterpanne” ¹⁾.

Blommaert schreef 28 Januari 1640 aan den Zweedschen rijkskanselier Axel Oxenstierna, dat Spanje (in 1633) de onzen van Sint Maarten verdreven hadden om de zoutvaart te kunnen belletten, maar dat er sedert andere vindplaatsen van *zout* (bl. 168) ontdekt waren; en verder, dat ook met het oprichten van een fort (omstreeks 1621) aan Punta del Rey, de Koning de bedoeling gehad had, dat de onzen gedwongen zouden zijn het zout uit zijn Europeesch gebied te betrekken ²⁾.

Bevolking. De voorkeur welke men in den slaventijd had voor *negers* (bl. 174/175) van een bepaalde herkomst — en de bezwaren tegen die van andere streken, zijn voor ons niet altijd meer goed te verklaren. Angolanegers, die in 1766 niet gewenscht waren, werden in 1634 door Van Walbeek juist aanbevolen ³⁾, hoewel in beide jaren Angola Portugeesch was. Van negers van Calabar (Kaap Formosa tot R. del Rey) wilde men omstreeks 1670 in den Curaçaoschen slavenhandel niets weten ⁴⁾, terwijl omstreek 1700 de onzen juist in Calabar den grootsten handel dreven ⁵⁾. Ook voor Suriname achtte men in 1684 negers van Calabar niet gewenscht ⁶⁾.

Europeesche talen Het *Portugeesch* (bl. 204, zie ook bl. 174 vierde alinea) was nog geruimen tijd in de zeventiende eeuw, ook in Nederland, de gewone omgangstaal der sephardische Joden ⁷⁾; tot hun erkenning in 1657 als onderdanen van den staat konden zij zich ook tegenover de overheid van die taal bedienen. Op Curaçao moet het Portugeesch veel langer stand gehouden hebben.

Naamsverbasteringen (bl. 176, laatste alinea). De eigenaardigheid dat vele joodsche geslachten meer dan één naam

¹⁾ Gesch. d. Mission, 217, zie vroeger.

²⁾ Kernkamp, Zw. Arch, zie vroeger.

³⁾ Rapport, zie vroeger.

⁴⁾ Van Brakel, Memorie, zie vroeger.

⁵⁾ Doc. . . Slave Trade . . . , II, eight. cent., doc. No. 16, zie vroeger.

⁶⁾ Brieven Van Aerssen van Sommelsdijk, W. I. Gids, V, 427.

⁷⁾ J. d'Ancona, in Gesch. der Joden in Nederland, tw. boek, hoofdst. I, 239, Amsterdam 1940.

droegen, staat in verband met de geschiedenis der onvrijwillige bekeeringen in Spanje en Portugal. De Cristãos Novos namen andere namen aan, om die weder voor de oude joodsche te verwisselen, wanneer zij in Nederland tot het oorspronkelijke geloof terugkeerden ¹⁾.

Ziekten. De Guineaworm (bl. 205) drong ook volgens Samuel Brun door den anus in het lichaam; hij sprak van anderhalve el lange wormen ²⁾. Twee honderd vijftig jaar later gaf een andere medicus aan de Westafrikaansche wormziekte den thans in Suriname zoo beruchten naam *Filaria* en getuigde dat de verwekker niet door het darmkanaal, doch door de huid binnendringt ³⁾.

Laatstgenoemde geneesheer echter beschrijft de malaria als veroorzaakt door de „uitdamping” der moerassen; het zou tot 1880 duren, voordat men tot juistere denkbeelden geraakte aangaande dezen geesel der tropen.

Menschenroof en menschenhandel. De *Consulado* (bl. 209, 210 treffen wij reeds omstreeks 1600 aan als betrokken bij het *asiento* ⁴⁾. Dat Nicolás Porcio (bl. 210) een Venetiaan was ⁵⁾ toont aan, dat Italianen nog in het laatste kwart der zeventiende eeuw in Spanje bemoeiingen hadden met den slavenhandel; blijkbaar was P. de voornaamste persoon in de combinatie welke het *asiento* verkreeg, zooals tevoren Lomelino geweest was.

Godsdienst. Het zou den schijn kunnen hebben alsof de regeering in Nederland zich in den aanvang aan de *kerstening* der slaven (bl. 216) gelegen liet liggen; immers de „Instructie... voor, de hooge en de lage Regieringe der Geocotr. West-Indische Compagnie” van 23 Augustus 1636 ⁶⁾ schreef in art. LXXXV voor dat „De Negros ende Slaven” tot de „publicque exercitiën vande Religie” moesten worden toegelaten en op de rustdagen niet met arbeid bezwaard mochten worden. Wij behooren echter te bedenken, dat de instructie voor Brazilië gold en dat de slaven der

¹⁾ D'Ancona, zie vroeger, passim.

²⁾ Toortse der Zee-vaert, Sam. Brun, Linschoten Ver. VI.

³⁾ J. S. C. Gramberg, Schetsen van Afrika's Westkust, 19, 20, 100, 101, Amsterdam 1861.

⁴⁾ Doc. ... Slave Trade..., I, sevent. cent., Introduction, zie vroeger.

⁵⁾ Doc. ... Slave Trade..., I, dos. No. 119, zie hooger.

⁶⁾ Groot Plakaatboek.

Portugeesche kolonisten aldaar (Afrikanen en Indianen) althans voor een deel gedoopt zullen zijn geweest; de religie waarover gesproken werd was dan de Roomschkatholieke eeredienst.

Prof. Knappert ¹⁾ haalt art. 3 van het regeeringsreglement van 26 April 1634 aan, dat op de religie betrekking heeft en toleranter lijkt dan de tweede titel der statuten van Batavia van 1642. Ook hier evenwel mogen wij niet vergeten, dat „Ordre ende Reglement” van 1634 ²⁾ op Brazilië betrekking had, waar de *R. K. eeredienst* (bl. 219) de bestaande was en waar men de Roomsche (en joodsche) kolonisten niet tegen het Nederlandsche bewind wilde innemen; voor WestIndië in het algemeen was derhalve op dit punt het reglement in kwestie geen maatstaf.

Lees voor „ongeleeterde” (bl. 220, voorl. regel) „ongeleerde”, niet opgeleide.

Onderwijs; cultureele toestand. Met „Dit eiland” (bl. 223, derde alinea) is bedoeld Sint Eustatius.

Verbeteringen in de voetnoten. Bl. 10, 2) toevoegen: G. Edmundson, *The Dutch in Western Guiana*, Engl. Hist. Review, XVI, 1901; Williamson, *The Caribbees*, zie vroeger.

Bl. 11, 4) toevoegen: J. C. M. Warnsinck, *Abr. Crijnsen*, Amsterdam 1936.

Bl. 13, 2) Doc. . . Slave Trade . . . , m.z. Doc. . . Slave Trade . . . , I.

Bl. 16, 3) Linschoten Ver. XI m.z. Linschoten Ver. XL.

Bl. 169 2) toevoegen: P. d. M. Gout *Koninckrijck*, zie vroeger; *Journael Nassausche vloot* (Nov. 1623, 19), zie vroeger; H. Dehérain, *Le cap de bonne espérance au XVIIe siècle*, 1909.

Bl. 172, 2) toevoegen: Bosch, *Reizen*, zie hooger, II, 75, 76, 77/80, 86.

¹⁾ *Gesch. Ned. Bovenwindsche Eilanden*, hoofdst. V, par. 2, zie vroeger.

²⁾ *Groot Plakaatboek*.